

MÜSLÜMAN DÜNYADA MEDENİYET TARTIŞMALARI

ÇAĞDAŞ DÜŞÜNCEDE İSLAM VE MODERNİTE

EDİTÖR:
LÜTFİ SUNAR

alBaraka
Yayınları

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ.....9

TEŞEKKÜR..... 13

GİRİŞ

Medeniyet, İslam ve Modernite Üzerine Tartışmalar..... 15

Lütfi Sunar

BİRİNCİ KISIM

MEDENİYETİ TANIMLAMAK VE TARTIŞMAK

BİRİNCİ BÖLÜM

18. Yüzyıl Sosyal Teorisinde Medeniyet Fikri..... 45

Anthony Pagden

İKİNCİ BÖLÜM

Medeniyeti ve Ötekilerini Yeniden Düşünmek 67

Lütfi Sunar

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İslam Medeniyetinde Çağlar Meselesi.....103

Mustafa Demirci

İKİNCİ KISIM**MÜSLÜMAN DÜNYADA ÇAĞDAŞ MEDENİYET
TARTIŞMALARI****DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

Medeniyet Tartışmalarında Açıklayıcı Bir Kavram Olarak

Umran ve Düzen Tasavvuru.....143

*Vahdettin Işık***BEŞİNCİ BÖLÜM**

Medeniyetin Ötesinde.....173

*Cemil Aydın***ALTINCI BÖLÜM**

Türk Düşüncesinde İlerleme ve Medeniyet Kavramlarının

Etkileşimi205

*Necmettin Doğan***YEDİNCİ BÖLÜM**

Çağdaş İslam Siyasi Düşüncesinde Medeniyet Düşüncesinin

Yükselişi ve Düşüşü231

*Halil İbrahim Yenigün***SEKİZİNCİ BÖLÜM**

Ali Şeriatı'yi Yeniden Düşünmek.....267

*Seyid Javad Miri***DOKUZUNCU BÖLÜM**

Aliya İzzetbegoviç Düşüncesinde Kültür ve Medeniyet.....309

*Mahmut Hakkı Akın***ONUNCU BÖLÜM**

Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde İslam, Gelenek ve

Moderniteyi Tartışmak333

Driss Habti

ÜÇÜNCÜ KISIM MEDENİYET TARTIŞMASININ GELECEĞİ

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Hatalı Modernleşme ve İslam Dünyasında Kalkınma377
Seyyid Farid Elatas

ON İKİNCİ BÖLÜM

Küreselleşme Çağında Medeniyetler407
Yunus Kaya

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ötekileştirme ve Çok-Kültürcülük Arasında Medeniyeti
Kavramsallaştırmak431
Murat Çemrek

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Medeniyetler ve Kültürler Arası Dinamik Bir İlişkinin
Epistemolojik Temeli453
Khosrow Bagheri Noaparast

EDİTÖR VE YAZARLAR.....477

İNDEKS.....481

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitabın ilginç bir hikâyesi var: Çalışmanın orijinal çekirdeğini 2013 yılında İstanbul'da düzenlediğimiz bir sempozyum oluşturuyor. Bu sempozyumda sunulan bazı bildiriler geliştirilip başka pek çok bölüm eklenerek 2016 yılında Oxford University Press'den bir kitap olarak yayımlandı. Akabinde ise şimdi kitabın Türkçe çevirisini elimizde tutuyoruz. Tıpkı medeniyet kavramının karşılıklı etkileşimleri gibi bu kitap da farklı dillerde ve kültürlerde birkaç kez dolaşıp bize öyle ulaştı.

“Medeniyet” tabiri günümüz dünyasında önemli bir rol oynuyor. Bu tabir, kendilerini medeni addedenler ve medeniyeti reddedenler tarafından yıllardır tartışılıyor. Medeniyet kelimesi bugün daha geniş bir bağlamda ve sosyal bilimlerden uluslararası siyasete, dinler-arası meselelerden kültürel araştırmalara, tarihten toplumsal kimliklere kadar pek çok farklı alanda kullanılıyor. Konunun dikkat çekici boyutları olduğu hususunda neredeyse bir ittifak bulunuyor.

Medeniyet kavramı zikredildiğinde çoğu zaman olumlu çağrışımlar yapar. Medeniyet tabiri, bütün bu çağrışımlar arasında (1) müşterek insani değerlerin bütünü, (2) insani-hukuki-ahlaki bir tavrın ve barbarlığa karşı mantıki/birbirini takip eden davranışları ve böylelikle medenileşmiş olma fikrinden doğan bir dünya görüşünü, son olarak da (3) varoluş ve nizama dair bir vizyonu ifade etmek

üzere kullanılır. Öte yandan, “medeniyet” kavramı aynı zamanda modernlik ve sekülerliğin bir soyutlanması olarak da görülür. Her ne olursa olsun medeniyet; ulusal, kültürel ve siyasal bağlamda kullanılan müphem bir tarih terimi hâlini almıştır.

Medeniyet sosyal bilimlerde en sık tartışılan kavramlardan biridir. Gelin görün ki bu tartışmalar hâlâ Batılı varsayım ve meselelerle çerçevelenmektedir; hatta medeniyet fikrinin kendisi bile bu böyledir. Yine de medeniyet, Batı dışındaki teorisyenler ve bilhassa İslam dünyasındakiler için aslı bir konu olma özelliğini korumaktadır. Bir kavram olarak doğduğu günden bu yana medeniyet, “öteki” ile karşılaşma üzerinden tanımlanmakta ve varlık bulmaktadır. Müslüman toplumlar da benzer şekilde, farklı açılardan da olsa kendilerini medeni addedikleriyle ilişkili bir yerde konumlandırmaya çalışmışlardır. Medeniyetle bu şekilde bir vakıta olarak karşılaşma, değerlendirme çerçevelerine dair çok boyutlu analizleri, yorumlama yöntemlerini ve en nihayetinde kavramın ötesine geçme çabalarını kapsayan birtakım soruşturmaları ihtiva etmektedir. Bu gelişmelerin tamamı da bizatihi kavramın oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın yazarları, toplumsal teoriye yerleşmiş önyargılara meydan okumakta ve İslam dünyasının medeniyet mevzuunu Batı'dan daha farklı algılamasından doğan alternatif bakışlar sunmaktadır. Adına Batı dediğimiz dünyada da Batı dışındaki dünyada da çeşitli medeniyetler vardır; bu bakımdan medeniyet de kültür de homojen değildir. Toplumlar arasındaki ilişkiler bir medeniyetin öteki üzerindeki üstünlüğü ve zaferinin ifadesi olmak zorunda değildir; aralarında ileri düzeyde alışverişler ve uyuşmalar vardır. Batı modernleşmesine karşı direnişler bile homojen değildir. Hatta bu direnişleri reddiye kadar gıpta da tetiklemiştir. Bu kitap, modernleşmeci söylem içindeki temel fikirlere dair katmanlı bir değerlendirme sunmakta ve yeni bir medeniyet kavrayışı getirmeye çabalamaktadır.

Elinizdeki kitap bu amaca binaen üç temel kısma ayrılmıştır: (1) Medeniyeti Tanımlamak ve Tartışmak, (2) Müslüman Dünyada Çağdaş Medeniyet Tartışmaları ve (3) Medeniyet Tartışmasının

Geleceği. İlk kısımda medeniyet, modernitenin tanımları ve bu mefhumların Avrupa merkezli bakışla nasıl anlaşıldığı incelenmekte, analiz edilmekte ve tartışılmaktadır. İkinci kısımda, Batılı bakış ve hâkimiyetin asimilasyonuna karşı Batı dışı medeniyetlerin direniş çabaları incelenmektedir. Bu kitabın genel hedefi; modernleşme, küreselleşme, sömürgeleşme/sömürgeден kurtulma ve çok-kültürlülükle ilgili daha ileri tartışmalar için anlaşılması elzem, karmaşık mevzuları ortaya dökmektir.

Değişim ile ilgili sorunların İslam dünyasında derinden hissedildiği bir zaman diliminde hazırlanan bu kitabın umudu, kendine özgü bir medeniyet analiziyle daha iyi ve adil bir dünya düzeninin tesisine katkı sağlamaktır. Kitaba yön ve biçim veren genel inanç medeniyet krizlerinin üstesinden gelebildiklerinde Müslüman toplumların dünyamıza ve geleceğimize büyük katkı sunacağıdır.

Lütfi Sunar
İstanbul, Temmuz 2021

TEŞEKKÜR

Yedi yıla yayılan bu kitap projesinin arkasında muazzam bir çalışma, araştırma ve fedakârlık süreci var. Pek çok kişi ve kurumun desteği olmasaydı benim de bu projeyi gerçekleştirmem mümkün olmazdı. Dolayısıyla hepsine en içten şükranlarımı iletmek istiyorum.

Bu kitabı hazırlama fikri İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği'nin ev sahipliğinde gerçekleşen ve Üsküdar Belediyesi tarafından desteklenen, Şubat 2013 tarihinde İstanbul'da düzenlenen uluslararası "Medeniyet Tartışmaları" başlıklı sempozyum neticesinde ortaya çıktı. Kitap; sempozyumda sunulan metinlerden bazıları ve Müslüman toplumlardaki medeniyet karşılaşmalarını da ele alacak şekilde sonradan eklenen yeni bölümlerle oluşturuldu. İLKE'ye, İlmî Etüdler Derneği'ne ve Üsküdar Belediyesi'ne sempozyuma verdikleri desteklerinden ötürü teşekkür etmek isterim.

Bununla birlikte farklı ülke ve akademik kurumlardan gelip de kitaba katkı sağlayan herkese teşekkür borçluyum. Fikirleri ve yürüttükleri tartışmalarla yolu açarak bu kitabın çerçevesini hazırladılar. Titiz çalışmaları, iş birliğine dönük tavırları ve yayın sürecindeki sabırlarından ötürü hepsine minnettarım. İçlerinden biri, Farid Alatas özel olarak anılmayı hak ediyor. Kendisi bu projenin peşini bırakmamam ve bu kitabı uluslararası saygın bir yayınevinden yayımlamam hususunda beni cesaretlendirdi. Bu başta olmak üzere

akademik hayatım boyunca kendisinden gördüğüm diğer her türlü destek için teşekkürü bir borç bilirim.

En nihayetinde, bu kitabı orijinalinde bir bütün hâline getirme sürecinin tamamına yaptıkları çok değerli katkılardan ötürü değerli arkadaşlarım Firdevs Bulut ve Senanur Avcı Tosun'a şükranlarımı sunmak istiyorum.

Bu kitabın Türkçe basımı için en başta yoğun bir ilgi gösteren Albaraka Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Faruk Çağlar'a, kitabı yayıma hazırlayan Büşra Sezgin Öztürk'e ve titizlikle çeviren Fatma Büşra Helvacıoğlu'na yoğun emek ve katkıları için müteşekkirim. Bu kitap Albaraka Yayınları'nın son derece nazik yayın ekibinin desteği olmasaydı basılamazdı.